

ADVOKATLIK FAOLIYATI KAFOLATLARINING NAZARIY- HUQUQIY ASOSLARI

Bunyodov Shaxzodbek Zuryod o'g'li

Toshkent davlat yuridik universiteti magistranti

bunyodovshahzodbek@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15658186>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01-June 2025 yil

Ma'qullandi: 07- June 2025 yil

Nashr qilindi: 13- June 2025 yil

KEYWORDS

Advokat, advokatura,
advokatlik faoliyati kafolatlari,
advokat daxlsizligi, advokat
mustaqilligi.

ABSTRACT

Ushbu maqolada advokatlik faoliyatining kafolatlari institutining nazariy-huquqiy asoslari har tomonlama tahlil qilinadi. Advokatlik institutining mustaqilligi, daxlsizligi va kasbiy erkinligini ta'minlovchi huquqiy mexanizmlar, ularning konstitutsiyaviy me'yorlar bilan uyg'unligi ilmiy asosda o'rganilgan. Maqolada advokatlik faoliyati mustaqilligini ta'minlashdagi amaliy muammolar – advokatga bosim o'tkazish holatlari, tergov va sud organlari bilan munosabatlardagi muvozanatsizlik, himoya huquqining buzilishi kabi masalalar ochib berilgan. Ushbu maqola natijalari advokatlik institutining huquqiy maqomini yanada mustahkamlash, uni huquqiy davlat barpo etishdagi roli va ahamiyatini kuchaytirishga xizmat qiladi.

Globalashuv jarayoni va huquqiy davlat qurilishi sharoitida advokatlik instituti davlat va jamiyat hayotining ajralmas tarkibiy qismi sifatida tobora katta ahamiyat kasb etmoqda. Advokatlar fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qilish, sudlarda ularning manfaatlarini ifoda etish, jinoyat ishlarida himoyani ta'minlash, shuningdek, fuqarolik, iqtisodiy va boshqa nizolarda yuridik yordam ko'rsatishda muhim rol o'ynaydi. Shu bois, advokatlik faoliyatining qonuniy kafolatlari va advokat shaxsining ijtimoiy jihatdan himoyalanganligi jamiyatdagi huquqiy barqarorlik va tizimning mustahkamligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Advokatlik kasbi huquqiy davlat barpo etish, fuqarolarning konstitutsiyaviy huquq va erkinliklarini ta'minlash hamda sud-huquq tizimining adolatli ishlashida muhim o'rin tutadi. Ayniqsa, O'zbekiston Respublikasining yangi Konstitutsiyasi qabul qilinish jarayonida advokatura institutining jamiyatda tutgan o'rni alohida e'tiborga olinib, advokatlik faoliyatining asosiy kafolatlari ilk bor konstitutsiyaviy darajaga ko'tarildi. Konstitutsiyada advokat faoliyatiga aralashishga yo'l qo'yilmasligi, advokat va himoyalananayotgan shaxs o'rtasidagi muloqot uchun sharoitlar yaratilishi, advokatning sha'ni va kasbiy faoliyati davlat tomonidan muhofaza qilinishi mustahkamlab qo'yildi.

Bundan tashqari, so'nggi yillarda Prezident tashabbusi bilan advokatura tizimini takomillashtirish yo'lida muhim islohotlar amalga oshirildi. Jumladan, 2018-yil 12-mayda qabul qilingan PF-5441-sonli Prezident farmoni advokatura institutining samaradorligini oshirish va advokatlar mustaqilligini kengaytirishda muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qildi.

Shuningdek, Prezident Sh.M.Mirziyoyevning 2022-yil 20-dekabrda Oliy Majlis va xalqqa yo'llagan Murojaatnomasida¹ inson huquq va erkinliklarini ishonchli himoya qilish davlatning konstitutsiyaviy majburiyati sifatida e'tirof etilib, ushbu yo'nalishda bir qator amaliy takliflar ilgari surildi. Xususan, davlat hisobidan bepul yuridik yordam ko'rsatadigan advokatlarni elektron tanlash tizimini joriy etish, advokatga jinoyat ishi ochilishi yoki tugatilishi haqida qaror nusxasini taqdim etish, shuningdek, sudga jinoyat ishi ayblov bilan birga himoyachining fikri asosida taqdim etilishi kabi mexanizmlarni joriy qilish taklif etildi.

Mazkur islohotlar natijasida advokatlarning kasbiy faoliyati va ularning ijtimoiy himoyasini ta'minlash masalasi nafaqat yuridik, balki ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy barqarorlikni mustahkamlash nuqtayi nazaridan ham dolzarb ahamiyat kasb eta boshladi. Shu jihatdan, bu sohani ilmiy asosda chuqur o'rganish zarurati yuzaga keldi.

Ilmiy maqola usullari va metodlari

Ushbu ilmiy maqolada Ilmiy maqola maqsad va vazifalariga erishish hamda Ilmiy maqola bo'yicha samarali natijalar olish uchun normativ-huquqiy tahlil usuli, qiyosiy huquqiy tahlil usuli, tahliliy va kritik yondashuv, tavsiya va prognozlash metodlaridan foydalanildi.

Munozara

Advokatlik faoliyati huquqiy davlat va fuqaro jamiyati institutlarining ajralmas bo'lagi hisoblanadi. Mazkur faoliyatning mohiyati insonning asosiy huquq va erkinliklarini himoya qilish, sudlarda va boshqa organlarda adolatli yuridik yondashuvni ta'minlashdan iborat. Shu bois, advokatlar faoliyatining erkin, mustaqil va xavfsiz amalga oshirilishi demokratik huquqiy davlat barpo etishning muhim shartlaridan biri sanaladi.

Birinchi navbatda, "advokatlik faoliyati" so'z birikmasidagi *faoliyat* so'zining lug'aviy ma'nosiga to'xtalib o'tadigan bo'lsak. Bir guruh olimlarning fikriga ko'ra "faoliyat insonning muayyan muhitdagi muayyan subyektlarga nisbatan maxsus munosabatlari yig'indisi bo'lib, uning mazmuni jamiyat manfaatlaridan kelib chiqqan holda o'zgarishi hamda jamiyat manfaatlariga xizmat qilishi bilan bog'liq bo'ladi. Faoliyat o'z ichiga maqsad, vosita, natija va tegishli jarayonlarni qamrab oladi"².

Mazkur tarifdan kelib chiqqan holda, advokatlik faoliyatiga "qonun doirasida belgilangan maqsadlar asosida advokat maqomiga ega bo'lgan shaxs tomonidan fuqarolarning huquq va erkinliklarini, shuningdek, jamiyat va davlat manfaatlarini himoya qilish maqsadida tegishli vakolatlarni amalga oshirish jarayoni", deb qayta tarif berishimiz mumkin hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasining "Advokatlik faoliyatining kafolatlari va advokatlarning ijtimoiy himoyasi to'g'risda"gi Qonuniga murojaat etadigan bo'lsak, advokatlik kafolatlari tushunchasiga berilgan tarifni topa olmaymiz. Advokatlik faoliyati kafolatlari deganda, advokatlarning o'z kasbiy vazifalarini qonuniy, mustaqil va erkin amalga oshirishiga imkon beruvchi **huquqiy, tashkiliy, ijtimoiy va protsessual normalar tizimi** tushuniladi. Bu

kafolatlar advokatni har qanday noqonuniy aralashuv, bosim, ta'qib va cheklovlardan himoya qiladi hamda ularning kasbiy mustaqilligini ta'minlaydi.

O'zbekiston Respublikasining "Advokatlik faoliyatining kafolatlari va advokatlarning ijtimoiy himoyasi to'g'risida"gi Qonunining 5-moddasida mazkur tushuncha huquqiy jihatdan belgilab qo'yilganini ko'rish mumkin.

Advokatlik faoliyati kafolatlarining huquqiy mohiyati – bu advokatning kasbiy erkinligi, mustaqilligi va huquqlarini ta'minlovchi normativ-huquqiy mexanizmlar majmuasidir. Aynan shu kafolatlar orqali advokat o'z kasbiy vazifalarini qonun doirasida erkin bajara oladi, tashqi bosim va aralashuvlardan himoyalanaadi hamda sud-huquq tizimida adolatli himoyani amalga oshiruvchi asosiy subyekt sifatida ishtirok etadi.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 141-142-moddalarida bevosita Advokatlik faoliyatining kafolatlarining konstitutsiyaviy asoslar bilan mustahkamlanganligini ko'rishimiz mumkin. Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 29-moddasida "Har kimga malakali yuridik yordam ko'rsatish huquqi kafolatlanadi. Har bir shaxs jinoyat protsessining har qanday bosqichida, shaxs ushlanganida esa uning harakatlanish erkinligi huquqi amalda cheklangan paytdan e'tiboran o'z tanloviga ko'ra advokat yordamidan foydalanish huquqiga ega", deb ko'rsatib o'tilgan. Bundan ko'rinib turibdiki, advokat o'z himoyasidagi shaxsning dastlabki tergovdagi yoki suddagi nuqtai nazarini qo'llab quvvatlashi shart³.

Ba'zi olimlar qarashlariga ko'ra advokat uchun ishonch bildiruvchi shaxs manfaatlari doimo birinchi o'rinda bo'lmog'i lozim. Xususan, V.Burobin fikricha, "advokat uchun "ishonch bildiruvchi shaxs – doimo haq" degan qoida imperativ xarakterga ega".⁴ Mazkur fikrga qo'shimcha tarzda S.Shirinskiy esa "advokat himoya pozitsiyasi borasida ishonch bildiruvchi shaxsdan yozma rozilik olishi zarur" ekanligini ta'kidlaydi⁵. Mazkur fikrlarga nisbatan o'z pozitsiyamizni bildiradigan bo'lsak, albatta, ushbu fikrlaning asosli ekanligini ta'kidlashimiz lozim. Biroq, advokat tomonidan "ishonch bildiruvchi shaxsning manfaatlari ustunligi" prinsipiga amal qilishda qonun doirasida ish tutish hamda uning manfaatlari himoya qilish uchun noqonuniy usullardan foydalanmasligi lozimligini yodda saqlash zarur.

Ilmiy adabiyotlarda qayd etilishicha⁶, advokatlik faoliyatining kafolatlari — bu faqat advokatning huquqiy maqomini belgilab beruvchi me'yorlar yig'indisi emas, balki sud-huquq tizimining barqaror va izchil faoliyat yuritishini ta'minlovchi muhim huquqiy mexanizmdir. Huquqiy doktrinada bu tushuncha murakkab va ko'p qirrali huquqiy kategoriya sifatida baholanadi. Ushbu kafolatlar, eng avvalo, advokatga o'z kasbiy faoliyatini mustaqil va erkin tarzda amalga oshirish, shuningdek, davlat organlari yoki boshqa shaxslarning aralashuvisiz mijoz manfaatlari qonuniy asosda himoya qilish imkonini beradigan normalar tizimi sifatida qaraladi.

O'zbekistonda advokatlik faoliyati kafolatlarini ta'minlashga doir ma'lum huquqiy asoslar mavjud bo'lsa-da, ularning amalda to'liq va izchil qo'llanilishi yo'lida hali hanuz qator muammolar saqlanib qolmoqda. Xususan, ba'zi holatlarda advokatlar sud majlislariga yoki tergov harakatlariga o'z vaqtida jalb etilmaydi, zarur hujjatlarga to'liq kirish imkoniyatidan mahrum bo'ladi yoki ularning himoya nuqtai nazari yetarlicha inobatga olinmaydi. Bunday

holatlar huquqiy kafolatlarning mavjudligini emas, balki amaldagi huquqiy madaniyat darajasini ochib beradi.

Masalan, 2021-yilda Bosh prokuratura tomonidan o'tkazilgan anonim so'rovnoma natijalariga ko'ra, advokatlarning himoya ostidagi shaxs bilan uchrashishga to'sqinlik qilish holatlari surishtiruv bosqichida 461 ta, tergov jarayonida esa 328 ta holatni tashkil etgan⁷. Holbuki, amaldagi qonunchilikda advokatga surishtiruv yoki tergov bosqichlarida himoya qilinayotgan shaxs bilan hech qanday ruxsatsiz, cheklovlarsiz va to'siqlarsiz uchrashish huquqi kafolatlangan. Ushbu qonuniy huquqning buzilishi esa advokatlik faoliyati kafolatlarining jiddiy buzilishi sifatida e'tirof etilishi lozim.

Ba'zi hollarda⁸, Ichki ishlar boshqarmasiga qarashli tergov hibsonalarida advokatning himoyasidagi shaxs bilan uchrashuvi uchun order va guvohnomadan tashqari tergovchi, sud yoki tergov boshqarmasi ruxsatini talab qilish holatlari uchramoqda.

Holbuki, Jinoyat protsessual kodeksining 53-moddasi 2-qismiga ko'ra, himoyachi qamoqda saqlanayotgan shaxs bilan hech qanday ruxsatsiz va cheklovlarsiz – uchrashuvlar soni va muddati bo'yicha chegaralarsiz – erkin uchrashish huquqiga ega.

Shuningdek, IIVning 2456-sonli buyrug'i bilan tasdiqlangan Tergov hibsonalari ichki tartib qoidalarining 150-bandida ham bunday uchrashuvlar erkin va cheklanmagan bo'lishi belgilangan. Biroq ba'zan hibsona ma'muriyati ushbu talablarni buzgan holda ruxsatnoma so'raydi yoki uchrashuvni kechiktiradi, bu esa qonundagi "moneliksiz va ruxsatsiz" tamoyiliga zid bo'lib, to'laqonli himoyani amalga oshirishga to'sqinlik qiladi.

Natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, advokatlik faoliyatining kafolatlari huquqiy davlat va demokratik jamiyat qurilishining ajralmas elementi bo'lib, u advokatning mustaqilligi, daxlsizligi va kasbiy erkinligini ta'minlovchi asosiy huquqiy mexanizmlarni o'z ichiga oladi. Quyidagi asosiy ilmiy va amaliy xulosalarga keldik:

1. Advokatlik faoliyati kafolatlari – bu faqat nazariy tushuncha emas, balki amaliyotda advokatning kasbiy huquqlarini himoya qilish va uning faoliyatiga aralashishga yo'l qo'ymaslikni ta'minlaydigan normativ-huquqiy mexanizmlar tizimidir. Bu tizim advokatga o'z faoliyatini erkin, qonuniy va xavfsiz ravishda amalga oshirish imkonini beradi.

2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining 29, 141 va 142-moddalarida advokatlik faoliyatining konstitutsiyaviy kafolatlari ilk bor alohida belgilab berilishi ushbu institutning jamiyatdagi o'rnini va ahamiyatini yuksalayotganini ko'rsatadi. Bu esa advokatura institutining mustaqilligini huquqiy jihatdan yanada mustahkamlash uchun mustahkam zamin yaratmoqda.

3. Amaliy tahlillar shuni ko'rsatmoqdaki, mavjud huquqiy asoslar yetarli darajada rivojlangan bo'lishiga qaramay, advokatlik faoliyatiga oid qonun normalarining amaliyotda to'laqonli tatbiq etilmayotgani muammoli jihatlarni yuzaga keltirmoqda. Jumladan, tergov va surishtiruv bosqichida advokatlarning himoyasidagi shaxs bilan erkin uchrashuvlariga sun'iy to'siqlar qo'yilmoqda.

4. Qonunchilikda belgilanganidek, advokatning himoyasidagi shaxs bilan erkin va ruxsatsiz uchrashish huquqining cheklanishi — nafaqat qonunchilikni buzish, balki himoya

huquqining buzilishi va sud-huquq tizimiga ishonchni pasaytiruvchi xavfli omil sifatida e'tirof etilishi lozim.

5. Advokatlik faoliyatining kafolatlarini mustahkamlash uchun quyidagi taklif va tavsiyalar muhim hisoblanadi:

Advokatlarning faoliyatiga to'sqinlik qilgan mansabdor shaxslarga nisbatan javobgarlik choralarini kuchaytirish;

Advokatlik faoliyati bilan bog'liq huquqbuzarliklar bo'yicha alohida statistik monitoring tizimini joriy etish;

Advokatlarning kasbiy huquqlari bo'yicha sud amaliyotini tizimli ravishda tahlil qilish va ommalashtirish;

Advokatlik faoliyatining kafolatlarini keng jamoatchilik va huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'rtasida targ'ib qilish.

Yuqoridagi natijalar asosida shuni xulosa qilish mumkinki, advokatlik faoliyatining kafolatlari faqatgina huquqiy jihatdan emas, balki ijtimoiy, siyosiy va axloqiy jihatdan ham muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur kafolatlarning to'laqonli va izchil ta'minlanishi huquqiy davlatning mustahkam asosi sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Matkarimov Q.Q. O'zbekiston Respublikasida advokatlik faoliyati. O'quv qo'llanma. – T.: TDYU nashriyoti, 2011. 369 bet.
2. To'laganova G.Z., Qodiraliyev S.B. Advokatura va advokatlik faoliyatining huquqiy masalalari. O'quv qo'llanma. – T.: TDYU nashriyoti, 2022.
3. Буробин В. Адвокатская деятельность. – М.: МНЭПУ, 2001.
4. Ширинский С.Ф. Адвокат не вправе вредить своему подзащитному. // Адвокатю - 2000. -№5.
5. Mualliflar jamoasi. Advokatura. Darslik. – T.: TDYU, 2019. 195 b.
6. X.O'roqova. “Huqularimiz qo'pol ravishda buzilmoqda” – Qashqadaryodagi advokatlar muammolari qachon barham topadi?//Advokat press – 2022-yil avgust. №8 (19).
www.lex.uz
www.president.uz